

Colofon

ERFGOEDE EDUCATIE

Groep 5, 6, 7 en 8 po, Etten-Leur

KOEPEL, gemeente Etten-Leur

In samenwerking met het
Nederlands Drukkerij Museum
in Etten-Leur

Concept en uitvoering
Marja Reniers
Beeldlokaal

beeldlokaal

© Beeldlokaal, 2024

PROJECT

LetterKunst

Handleiding
leerkrachten

Nederlands Drukkerij Museum

www.nederlandsdrukkerijmuseum.eu

Voorwoord

Letterkunst is een lesprogramma over boekdrukkunst en communicatie. De leerlingen bezoeken het Nederlands Drukkerij Museum en werken daarna aan het werkvel 'Mijn eigen boek'. Dit werkvel krijgen ze tijdens het bezoek aan het Nederlands Drukkerij Museum. Tijdens het bezoek drukken de leerlingen onder andere hun naam en leren ze, hoe ze van het werkvel een boekje kunnen maken. De opdrachten uit het werkvel worden na het bezoek terug op school gemaakt. In deze handleiding kun je het bezoek aan het museum en de opdrachten voorbereiden. Bekijk vooral ook de filmpjes over het ontstaan van de boekdrukkunst.

Veel plezier met het bezoek aan het Nederlands Drukkerij Museum.

Inhoudsopgave

Kerdoelen en vermogens	pag. 4
Informatie vooraf	pag. 5
Beschrijving opdrachten werkvel	pag. 6 -14
Info Nederlands Drukkerij Museum	pag. 15
Colofon	

Kerdoelen

Het lesprogramma sluit aan bij kerndoelen 54 en 56 (Tule)

Kerdoel 54

De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren

Kerdoel 56

De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed

En het lesprogramma stimuleert de competenties creërend, onderzoekend en reflecterend vermogen (DCL)

Informatie vooraf

Lees de handleiding goed door en bekijk, voorafgaand aan jullie bezoek aan het museum, samen met jouw leerlingen onderstaande filmpjes.

[Monnikenwerk](#)

[Boekdrukkunst](#)

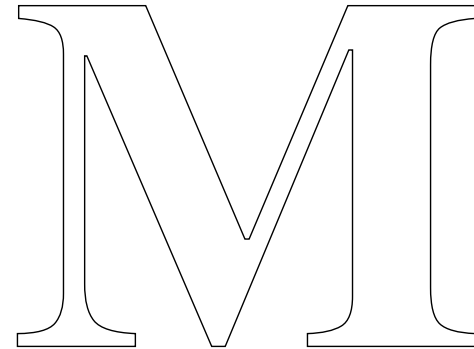
[Nederlands Drukkerij Museum](#)

De filmpjes geven een introductie op het ontstaan van de boekdrukkunst. Tijdens jullie bezoek aan het Nederlands Drukkerij Museum werken de leerlingen aan het werkvel 'Mijn eigen boek.' Op dit werkvel staan verschillende opdrachten. De opdrachten worden na het bezoek aan het museum, tijdens een les op school, gemaakt. De digitale pdf van het werkvel wordt aan de scholen meegestuurd, zodat jij, als leerkracht, weet welke opdrachten de leerlingen maken. Bekijk het digitale werkvel 'Mijn eigen boek'. In deze handleiding worden alle pagina's voorbesproken. Bespreek met jouw leerlingen de opdrachten en de te verwerken leerstof.

VOORPAGINA

Op pagina 7 zie je de voorpagina van het werkvel. De leerlingen schrijven hun naam op hun eigen boek en ze versieren de hoofdletter. Leg uit dat een ander woord voor hoofdletter kapitaal is. De versiering is vrij, de leerlingen maken een patroon of een tekening in de hoofdletter. Deze opdracht kunnen ze terug op school maken.

Mijn eigen boek

Schrijf jouw naam op de stippellijn onder
'Mijn eigen boek'.
Versier de hoofdletter M.
Een ander woord voor hoofdletter is kapitaal.

Pagina 3

Pagina 2 is een lege pagina in het boek. Op pagina 3 tekenen de leerlingen een portret van zichzelf. Dit mag een simpele tekening zijn van hun hoofd met daarin opvallende kenmerken. Denk hierbij aan type haar, bril, neus, ogen, oorbellen, sproeten etc. Leg uit dat een portret een afbeelding is met karakteristieke kenmerken van een persoon.

Pagina 4, het colofon

In het colofon van een boek worden belangrijke gegevens, zoals de uitgever, jaar van uitgave en de illustrator beschreven. De leerlingen schrijven de antwoorden van de volgende vragen op pagina vier van het werkvel.

- Datum bezoek:
- Groep:
- Naam leerkracht:
- Naam school:

Pagina 5, inhoudsopgave

Als je een boek openslaat vind je de inhoudsopgave voor in het boek. In de inhoudsopgave kun je makkelijk de verschillende onderdelen, die in het boek voorkomen, terugvinden. Achter elk onderdeel staat een paginanummer. De leerlingen schrijven terug op school alle paginanummers van 'Mijn eigen boek' achter de verschillende onderdelen. Hieronder zie je welke onderdelen het eigen boek bevat.

Portret van jezelf	pag.
Colofon	pag.
Voorwoord	pag.
Boekdrukkunst	pag.
De letterkast	pag.
Lettertypes	pag.
Tekst drukken	pag.
Houtsnedes	pag.
Spiegelschrift op zijn kop	pag.
Maak	pag.
Communicatie	pag.
Bericht aan de toekomst	pag.

Pagina 6, voorwoord

Letters, je komt ze de hele dag tegen. Via digitale berichten op jouw telefoon, tablet of computer. Letters vormen woorden en met woorden kun je “een praatje maken” met elkaar. Vroeger, heel lang geleden, waren de eerste gedrukte berichten met de hand gezet. Zetten? Waar komt dat woord vandaan? Het ambacht van het letterzetten met losse loden letters is al in 1450 ontstaan en heeft grote verandering in onze manier van “praten met elkaar” gebracht. Vanaf dat moment kon men in grote oplage teksten drukken en verspreiden. Hoe we nu met elkaar praten is zoveel makkelijker en sneller, maar het drukken van teksten is heel leuk om te doen.

Pagina 7, boekdrukkunst

De Boekdrukkunst is de kunst om geschreven teksten te vermenigvuldigen door middel van houten of loden letters en die af te drukken op een drukpers. Bekijk met jouw groep de filmpjes over Boekdrukkunst en Monnikenwerk. De links vind je hieronder.

[Monnikenwerk](#)
[Boekdrukkunst](#)

Pagina 8, de letterkast

Teksten werden met de hand gezet. De loden letters zaten in kleine vakjes in een letterkast. De hoofdletters bovenaan en de kleine letters onderaan. Zo’n letterkast was eigenlijk een lade, ingedeeld met vakjes en voor elke letter en leesteken een apart vakje. Er zaten meerdere lades in een zetbok. Voor elk lettertype of lettergrootte een letterkast. Tijdens het bezoek aan het Nederlands Drukkerij Museum kunnen de leerlingen deze zetbokken en letterkasten vol met loden letters bekijken en ermee werken.

Pagina 9, lettertypes

Digitale letters, die we nu kennen, zijn er in veel verschillende soorten. Letters met schreef en zonder schreef. Een schreef is een dwarstreepje aan het uiteinde van de letter. De letters die we in de letterkasten van het Nederlands Drukkerij Museum vinden zijn lettertypes die rond 1900 zijn ontwikkeld. Voorbeelden hiervan zijn de Bodoni en de New York Times. Dit zijn beide letters met een schreef. Terug op school bespreek je met jouw leerlingen de opdracht van pagina 9. Welke lettertypes gebruiken zij als ze een bericht via de mail versturen? En hoe groot is deze letter? De grootte van een letter wordt corps genoemd en uitgedrukt in punten.

Pagina 10, teksten drukken

De teksten werden met een drukpers en drukinkt gedrukt. Het drukken van de teksten was een precies klusje. Voor het maken van goede afdrucken werd altijd dezelfde reeks handelingen gebruikt. Soms werd de inkt gemengd met pigmenten om de juiste kleur te krijgen. De inkt werd met inktrollers over de drukvorm gelijkmatig verdeeld. De drukpers werd goed ingesteld om hierna de teksten af te drukken. In het Nederlands Drukkerij Museum kunnen de leerlingen zelf ervaren hoe het is om met inkt en een drukpers te werken.

Pagina 11, houtsnedes

In de Middeleeuwen werden illustraties uit hout gesneden. Deze houtsnedes werden ingerold met inkt en als afbeelding bij de tekst gedrukt. De leerlingen maken terug op school een tekening/schets voor een houtsnede in hun eigen boek.

De opdracht luidt:

Teken in het kader een illustratie, waarvan je een houtsnede zou kunnen maken.

Pagina 12 en 13, spiegelbeeld én op zijn kop

Tijdens het bezoek aan het Nederlands Drukkerij Museum drukken de leerlingen onder andere hun voornaam. Het zetten of plaatsen van de loden letters is een lastig klusje. De woorden worden in spiegelschrift én op zijn kop in de zethaak geplaatst. De begeleiders van de workshops in het museum leggen uit hoe het letterzetten in zijn werk ging. De leerlingen schrijven terug op school hun naam in spiegelbeeld en op zijn kop in het kader. (zie pagina 13 van 'Mijn eigen boek').

Hierboven zie je hoe de titel, 'TOE AAN HET VISJE', klaar staat voor het drukken van de tekst.

Pagina 14, communicatie

Het schrijven en lezen van teksten is een manier van communiceren. Tegenwoordig sturen we spraakberichten of maken we een filmpje om met onze vrienden te praten.

Terug op school maken de leerlingen de opdracht op pagina 14 van het werkvel 'Mijn eigen boek' over verschillende manieren van communiceren. De opdracht luidt:

Schrijf de volgende woorden onder vroeger of nu?

krant - tik tok - podcast - mail - boek - digitale krant

sms-berichten - flyer - affiche - instagram

drukpers - letterkast - social media

Contact

Nederlands Drukkerij Museum

Leeuwerik 8 in Etten-Leur

info@nederlandsdrukkerijmuseum.eu

076 503 4826

Pagina 15, bericht aan de toekomst

Welk bericht over de hedendaagse manier van communiceren wil je meegeven aan jongeren in de toekomst. Wat moeten zij weten over onze manier van praten met elkaar. Elke leerling schrijft, terug op school zijn of haar bericht. Bespreek met jouw groep wat ze hebben opgeschreven.